

зитов – МОК'46. «Моделирование в компьютерном материаловедении». – Одесса: Астропринт, 2007. – С.209-210.

6.Черкасский И.Г. Обеспечение прочности клеевых анкеров // Бетон и железобетон – 1986. – № 6. – С.20-21.

Получено 01.06.2007

УДК 65.011

В.О.ВАСЮРЕНКО

Харківський національний економічний університет

АДАПТАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ

Обґрунтовано важливість розгляду адаптаційного управління діяльністю промислового підприємства. Зазначено типи та структури в управлінні промисловим виробництвом. Розкрито сутність адаптаційного управління. Наведені визначення понять: «адаптаційне управління діяльністю промислового підприємства» та «адаптаційне управління зовнішньоекономічною діяльністю промислового підприємства».

Розвиток економіки вимагає, насамперед, удосконалення системи управління її первісної ланки, якою з погляду вітчизняних умов становлення нових ринкових відносин є промислове підприємство. Таке визначення пов'язано з тим, що саме промислові підприємства є рушійною силою оновлення існуючого виробництва та нарощування конкурентоспроможності країни, що в цілому визначає можливість здійснення поступового й безперервного економічного зростання. Водночас існуючі системи управління (з погляду різних напрямків діяльності підприємства), в умовах постійного пошуку прийнятних методів забезпечення їх стабільного функціонування щодо мінливих факторів формування нових ринкових відносин, є малоефективними. Особливо це стосується зовнішньоекономічної діяльності підприємств, складність управління якою підсилюється не лише сукупністю змінних умов щодо функціонування таких підприємств на внутрішньому ринку, а й необхідністю підвищення ефективності відповідної діяльності у конкурентному зовнішньому середовищі, яке також постійно та швидко змінюється. Певний відбиток на систему управління накладає й структура сучасного промислового підприємства, яка теж повинна враховувати змінні умови ведення відповідної його діяльності. Тобто ключовим моментом постає можливість врахування в управлінні підприємством багатозначності наявних впливів внутрішнього та зовнішнього середовищ, що у підсумку і визначає актуальність обраної теми дослідження, необхідність розгляду передумов його розкриття.

Розглядаючи значимість і важливість обраного напрямку дослідження, насамперед, варто вказати на змістовність наявних публікацій,

присвячених обговорювання зазначеної теми. В загальному обсязі таких публікацій, у першу чергу, слід відмітити ті, що стосуються розгляду загальнотеоретичних положень з управління динамічними економічними системами, до яких і відноситься промислове підприємство [6, 10, 11, 13]. Інший напрямок за обраною темою дослідження торкається безпосереднього розкриття сутності та змісту управління у змінних умовах функціонування різних суб'єктів господарювання [7, 12, 14], та зокрема визначення поняття «адаптаційне управління» [1, 2, 4, 5, 8, 11-13]. Тож в цілому можна відмітити, що є достатній спектр думок щодо розкриття обраної тематики. Однак, незважаючи на це слід вказати, що множинність таких робіт також говорить про низку існуючих та невирішених питань з обраної тематики дослідження. На нашу думку, це стосується, наприклад, теоретичного узагальнення та порівняння існуючих типів управління суб'єктами господарювання, що і повинно буди подальшою основою визначення суті адаптаційного управління підприємством. Важливим є також визначення адаптаційного управління в розрізі окремих напрямків діяльності підприємств, що також недостатньо, на нашу думку, висвітлено у дослідженнях науковців з обраної проблематики питання. Отже, недостатність розкриття окреслених питань з обраної тематики дослідження у підсумку і визначають головну мету даної роботи, спрямовану, насамперед, на узагальнення сутності та змісту адаптаційного управління діяльністю промислового підприємства.

Перш ніж перейти до теоретичного розгляду та узагальнення поняття «адаптаційне управління» розглянемо певні прикладні аспекти такого визначення. Це, на нашу думку, дозволить більш точно та всебічно розкрити зміст і сутність питання, що розглядається, бо у даному випадку враховуються об'єктивні чинники виникнення такого різновиду управління.

Отже, в широкому розумінні управління визначає собою вплив на розвиток певного процесу або об'єкту, яке за мету ставить досягнення відповідних властивостей такого процесу або об'єкту [14]. Разом з цим, визначаючи важливість розгляду впливів у розвитку певного процесу або об'єкту, управління за такою ознакою визначається за такими типами [7]:

- без врахування існуючої множини можливих впливів, зокрема досягнутого результату на саму систему управління. Отже, реакція на можливі впливи у такому випадку відсутня, тобто в такому випадку ефективність управління розкривається шляхом визначення причин відхилення досягнутого результату від запланованого;

- з урахуванням наявних впливів, зокрема досягнутого результату на саму систему управління, де розрізняється два можливих способу. Перший з таких способів передбачає можливість зміни управління залежно від впливу на кінцевий результат, але без урахування наслідків такої зміни. Другий – передбачає можливість зміни управління залежно від впливу на кінцевий результат на підставі врахування наслідків такої зміни. Саме останній тип управління у теоретичному аспекті і визначається як адаптаційне управління.

Разом з цим досягти змістовності адаптаційного управління підприємством дозволяє певна структура управління, серед яких, як правило, виділяють матричні, дивізійні, тензорні, мережні [9, 15]. Вибір тієї або іншої структури адаптаційного управління обумовлений як наявною складністю самого процесу виробництва, що розглядається, так і сукупністю впливів, які визначають можливу множину альтернатив, щодо передбачених наслідків змін в управлінні залежно від кінцевого результату. Отже, з погляду суто теоретичних міркувань, щодо розкриття змісту «адаптаційне управління» важливим є врахування наявної множини впливів, альтернатив щодо прийняття можливих управлінських рішень та наслідків, які ці рішення можуть спричинити. Тобто ці складові є об'єктивними чинниками виникнення такого різновиду управління як адаптаційне управління суб'єктом господарювання.

Визначаючи змістовність будь-якого поняття, насамперед, слід виходити із гносеології термінів, які його складають. Так, зміст поняття «адаптація» у більш широкому розумінні узагальнює процес пристосування деякого процесу, об'єкту, системи до реальних умов [3]. Разом з цим, з урахуванням відзначеного вище, управління – це реакція на впливи щодо розвитку певного процесу або об'єкту, яке за мету ставить досягнення відповідних властивостей. Тож виходячи з цього загалом змістовність адаптаційного управління розкривається через визначення певних різновидів реакції щодо розвитку деякого процесу або об'єкту, спрямованих на можливість пристосування такого процесу або об'єкту до реальних умов. Однак складність процесу адаптації з погляду різних суб'єктів господарювання, процесів, які вони контролюють, обумовлює розгляд точніших визначень поняття «адаптаційне управління». Основою такого розгляду є взаємоузгодженість причинно-наслідкових відносин в управлінні з погляду системи «об'єкт управління – суб'єкт управління – фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища». Ґрунтовність такого визначення базується, насамперед, на об'єктивних чинниках виникнення можливих різнови-

дів управління, що було розглянуто вище. Тож можна стверджувати, що розгляд адаптаційного управління за А.А.Вавіловим на підставі причинно-наслідкових відносин за системою «об'єкт – зовнішнє середовище» є неповним [6].

Якщо безпосередньо розглянути визначення різних науковців відносно сутності адаптаційного управління, то, насамперед, слід відмітити досить значне їх варіювання. При цьому серед таких визначень можна зустріти і як надто прості, і такі, що узагальнюють окремі питання з управління діяльністю підприємства.

Зокрема Ю.В.Кузнецов і В.І.Подлесних визначають адаптаційне управління як управління, яке характеризує здатність відповідної системи реагувати на зміни зовнішнього середовища [8]. Тобто, в даному визначенні спрямованість робиться на можливість реагувати на зміни лише зовнішнього середовища. Тож у повній мірі не розкриваються причинно-наслідкові відносини в адаптаційному управлінні з погляду системи «об'єкт управління – суб'єкт управління – фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища». Втім однією з вимог, що пред'являється до адаптивних систем управління підприємств загалом і окремих їх підрозділів, є підвищення внутрішньої стабільності підприємства в порівнянні з економічним середовищем [7].

Разом з цим В.В.Глухов розуміє адаптаційне управління не тільки як явище, але і як певну дію, що призвана прилаштуватися до змін згідно нових умов та визначених цілей [4]. Як видно з наведеного, таке узагальнення визначення адаптаційного управління цілком поєднує в собі головні об'єктивні чинники виникнення такого різновиду управління. Однак водночас з цим відсутнім є розуміння особливостей такого управління з погляду промислового підприємства, що змушує можливість предметного застосування поданого визначення.

П.Дойль також визначає адаптаційне управління через здатність до прилаштування певного суб'єкта господарювання до змін у зовнішньому середовищі. При цьому таке прилаштування відбувається виходячи з вирішення головної задачі стратегічного ринкового планування, відповідно до якої може змінюватися (відповідати необхідним потребам) внутрішня структура організації підприємства зовнішнім умовам його функціонування [5]. Однак, як і вищевказане визначення, воно не враховує наявність змінних умов внутрішнього середовища.

Г.М.Аубакірова розглядає адаптаційне управління як процес прийняття управлінського рішення та послідувочої його реалізації, що забезпечує своєчасне реагування всіх структур підприємства на зміни параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища [2]. Тому це ви-

значення можна вважати точнішим, однак воно теж не враховує всієї системи об'єктивних чинників виникнення відповідного управління. Втім Г.М.Аубакірова розглядає альтернативи щодо прийняття можливих управлінських рішень і наслідки дії таких альтернатив через аналіз форм адаптації, які в цілому можна було б узагальнити шляхом визначення самоорганізуючої або самонастроювальної системи управління.

Поряд з цим до специфічного розкриття визначень адаптаційного управління з погляду окремих питань з управління діяльністю підприємства можна віднести:

- дослідження С.А.Соломахи, який розглядає систему адаптивного управління підприємством з погляду засад формування динамічного портфелю замовлень і концепції життєздатних систем [11];
- узагальнення О.М.Тридіда та К.Н.Танькова, які визначають сутність адаптивного управління виходячи із логістичної концепції [13];
- ресурсну концепцію В.П.Стасюка, який стверджує, що адаптивна система управління повинна забезпечувати максимальну віддачу від ресурсів, що використовуються в процесі досягнення підприємством поставлених цілей з урахуванням можливих змін, викликаних нестабільністю економічного середовища [12];
- поняття адаптивності управління за визначенням С.Б.Алексєєва як показника здатності підприємства своєчасно реагувати на зміни навколишнього середовища, оцінювати ступінь відповідності внутрішнього середовища вимогам зовнішнього [1].

Тож в цілому можна вказати, що й визначення адаптаційного управління з погляду окремих питань з управління діяльністю підприємства також мають певні перетини з більш загальними дефініціями поняття, яке розглядається. При цьому найбільш суттєвим недоліком розглянутих визначень є неповне врахування наявних об'єктивних чинників, які визначають можливість різновиду відповідного управління. Виходячи з цього, на нашу думку, в загальному, сутність дефініції «адаптаційне управління діяльністю промислового підприємства» можна подати так: адаптаційне управління діяльністю промислового підприємства – це цілеспрямований процес прийняття, внаслідок дії наявної множини впливів внутрішнього та зовнішнього середовища, та втілення управлінських рішень з погляду можливих їх альтернатив і наслідків, які загалом спрямовані (рішення) на вдосконалення діяльності промислового підприємства відповідно до існуючих потреб внутрішньої структури організації підприємства (можливо змінної) зовнішнім умовам його функціонування та підпорядковані (рішення) досяг-

ненню внутрішньої стабільності підприємства.

Таким чином, новизна поданого уточнення полягає: по-перше, в урахуванні об'єктивних чинників виникнення адаптаційного управління; по-друге, визначенні внутрішньої та зовнішньої мети управління з погляду дієвості підприємства.

Водночас слід відмітити, що сутнісне розуміння адаптаційного управління з погляду певного напрямку його діяльності визначається через розкриття змістового наповнення такого виду діяльності. Тож відповідно до зазначеного адаптаційне управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства можна подати так: адаптаційне управління зовнішньоекономічною діяльністю промислового підприємства – це цілеспрямований процес прийняття, внаслідок дії наявної множини впливів внутрішнього та зовнішнього середовища, та втілення управлінських рішень з погляду можливих їх альтернатив і наслідків, які загалом спрямовані (рішення) на підвищення дієвості його зовнішньоекономічної діяльності відповідно до існуючою потребам внутрішньої структури організації підприємства (можливо змінної) умовам зовнішніх ринків щодо його (підприємства) функціонування на них та підпорядковані (рішення) досягненню внутрішньої стабільності підприємства та розвитку конкурентоспроможності виробництва.

На підставі розгляду прикладних та теоретичних аспектів щодо визначення адаптаційного управління подано уточнене його поняття для промислового підприємства. На відміну від існуючих узагальнень такої дефініції розглянуте визначення враховує наявні об'єктивні чинники, які визначають можливість такого різновиду управління як адаптаційне. Разом з цим наведене визначення дозволяє сформулювати й більш вузькі визначення адаптаційного управління з погляду окремих напрямків діяльності підприємства. Проте як напрямок подальшого дослідження доцільним є узагальнення адаптаційного управління як основи функціонування сучасного промислового підприємства та визначення видів відповідного управління.

1.Алексеев С.Б. Формування адаптивного управління підприємствами вугільного машинобудування: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Донецьк: ДНУ, 2003. – 23 с.

2.Аубакирова Г.М. Адаптивный подход к управлению промышленным предприятием // www.rusnauka.com/DN2006/Economics/10_au-bakirova.doc.htm.

3.Большой экономический словарь. – 2-е изд. доп. и перераб. / Под ред. А.Н.Азриляна. – М.: Ин-т новой экономики, 1997. – 864 с.

4.Глухов В.В. Менеджмент. – СПб.: Питер, 2007. – 608 с.

5.Дойль П. Маркетинг-менеджмент и стратегии. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.

6.Имитационное моделирование производственных систем / Под ред. А.А.Вавилова. – М.: Машиностроение, 1993. – 416 с.

7.Карпов Л.Е., Юдин Л.Е. Адаптивное управление по прецедентам, основан-

ное на классификации состояний управляемых объектов //

www.citforum.ru/consulting/BI/karpov.

8. Кузнецов Ю.В., Подлесных В.И. Менеджмент. – М.: Бизнес - Пресса, 2001. – 432 с.

9. Сергеева Л.Н. Моделирование структуры экономических систем и процессов. – Запорожье: ЗГУ, 2002. – 88 с.

10. Скурихин В.И., Забродский В.А., Копейченко Ю.В. Проектирование систем адаптивного управления производством. – Харьков: Вища школа, 1984. – 162 с.

11. Соломаха С.А. Моделі і методи адаптивного управління виробничо-економічними системами в умовах нестабільного попиту: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Донецьк: ДНУ, 2006. – 19 с.

12. Стасюк В. П. Моделі адаптивного управління підприємством у нестабільному економічному середовищі: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук. – Донецьк: ДНУ, 2003. – 32 с.

13. Тридед А.Н., Таньков К.Н. Концепция адаптивного логистического управления промышленной системой // Бизнес - Информ. – 2004. – №5-6. – С.65-70.

14. Фомин В.Н. Некоторые общие принципы построения адаптивных систем управления // Соросовский образовательный журнал. – 1996. – №12. – С.102-108.

15. Экономика предприятия / Под ред. Ф.К.Беа, Э.Дихтла, М.Швайцера – М.: ИНФРА - М, 1999. – 928 с.

Отримано 10.09.2007

УДК 658

А.Г.ГОЛЬДФАРБ, канд. экон. наук

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

СБАЛАНСИРОВАННАЯ СИСТЕМА ПОКАЗАТЕЛЕЙ – ОСНОВА КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА СОВРЕМЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассматриваются причины, обусловившие создание концепции сбалансированной системы показателей, основные постулаты данной концепции, а также преимущества, которые получает предприятие от внедрения сбалансированной системы показателей.

На современном этапе развития экономики Украины на большинстве предприятий в качестве инструмента планирования, контроля и оценки деятельности используются традиционные системы управленческого учета. Существующие системы управленческого учета в основном основаны на ответственности менеджеров по центрам возникновения затрат и прибыли. Обычно результаты деятельности сотрудников, в том числе и менеджеров, в этих системах измеряются в стоимостной форме. Основным показателем оценки работы менеджеров и компании в целом зачастую является сумма прибыли, приносимая каждым отдельным подразделением и всем предприятием. Однако такая система планирования, контроля и оценки деятельности компании не является достаточно эффективной, так как в ее основу положены, в основном, стоимостные показатели, отражающие состояние компании